

УДК 37.018.43(477)

В. С. Калюжний, ад'юнкт Навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України

МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ СПОСОБІВ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Розглянуто проблеми, що виникають у вищій школі під час упровадження дистанційного навчання. Проаналізовано основні завдання сучасного інформаційного суспільства в умовах глобальної інформатизації, яка істотно впливає на освітні процеси, зокрема на вищу освіту, зумовлюючи постійний розвиток систем дистанційного навчання у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: механізми державного управління; дистанційне навчання; інформаційне суспільство; вища освіта.

A characteristic feature of the modern information society is global informatization which significantly affects the educational process, particularly higher education, and leads to the continuous development of distance learning (DL) in higher education. The popularity of this type of education is conditioned by the reasons among which the following are selected:

*1) the need for training of the high-level specialists;
2) for many who want to learn it becomes difficult to match a student with the teacher in space and time. High costs of education, lack of universities in the periphery do not always allow the students to receive traditional higher education;*

3) rapid development of the technology of processes management, as well as increasing the number of products of scientific and technical progress, necessitate the improvement of the workers' qualification who maintain them. At the same time, excessive workload does not always allow allocating a certain amount of time to do the training courses. Another important issue is the distance of potential customers from the major cities where the majority of scientific and educational centers are concentrated.

Our country needs a new high-quality mass education (which is not supposed to replace the traditional one, but to complement it) which is able to realize the potential of the employees and employers to ensure social mandate.

Key words: mechanisms of public administration; distance learning; information society; higher education.

Постановка проблеми. Розвиток українського суспільства в останнє десятиліття відбувається в умовах кардинальних соціально-економічних перетворень, зміни ідеології, життєвих пріоритетів, моральних понять і моральних норм. Громадські зміни актуалізували нові завдання державного управління в такій важливій сфері життя, як вища школа. Механізми державного управління освітою потребують перегляду традиційних методів і засобів викладання, загострюють проблеми якості освіти.

© В. С. Калюжний, 2017

Реорганізація вітчизняної освітньої системи спрямована на створення необхідних умов для підготовки людей, які житимуть у системі світової співпраці, інтенсивного обміну інформацією і продуктами праці, взаємодітимуть за допомогою розвитку спільних культурних, науково-дослідних і виробничих проєктів. Глобалізація та інтернаціоналізація громадського життя сприяли посиленню інтеграційних тенденцій в освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний науковий і практичний внесок у дослідження й розвиток державного управління сучасної української освіти зробили В. П. Садковий і В. В. Сиченко [1; 2].

Сучасні технології освіти, проблеми створення і розвитку дистанційної освіти в Україні детально розглянуто в працях В. К. Степанова і Н. В. Ушенко [3; 4].

Проблеми сучасної освіти, затребуваності дистанційних методів освіти, розвитку і впровадження дистанційних способів навчання досліджено в [5–10].

Мета статті – проаналізувати механізми впровадження дистанційних способів навчання у закладах вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. Створення відкритої освітньої системи, здатної інтегрувати у світовий освітній простір, – один із пріоритетних напрямів реформування вітчизняної загальноосвітньої та вищої школи, соціальні й державно-управлінські механізми реалізації якого подано в Законі України “Про освіту”. При цьому акцентується на необхідності побудови інформаційно-освітнього середовища на основі впровадження різних видів дистанційного навчання: інтерактивного телебачення, комп’ютерних телекомунікаційних мереж із використанням таких сучасних інформаційних технологій, як електронна пошта, комп’ютерна відеоконференція, Інтернет. Важливо зазначити, що в дистанційному навчанні сучасні дослідники вбачають “найефективніший спосіб реалізації єдиного освітнього простору” [2].

Брак наукових досліджень, що містять цілісну концептуальну модель державного управління розвитком дистанційного навчання в освітній системі сучасного вищого навчального закладу, аналіз суперечностей між глобально-цивілізаційним розвитком освітньої системи, традиційними й інноваційними формами, видами і технологіями навчання, обумовлює актуальність нашого дослідження. Ключовими положеннями для системи освіти у переході до інформаційного суспільства є:

- пріоритет загальнолюдських цінностей, гуманізація і гуманітаризація освіти;
- формування нового інформаційного типу культури, на який орієнтуватиметься сфера освіти;
- перехід до системи безперервної та багаторівневої освіти;
- делокалізація освітніх структур;
- зниження порогів одних видів діяльності, при паралельному підвищенні порогів інших видів викладацької діяльності, призводить до зміщення акцентів на інші складові професійної діяльності викладачів тощо.

Нині великої популярності серед абітурієнтів набуває дистанційна форма навчання. З року в рік кількість ВНЗ, що вводять дистанційну форму навчання,

зростає, також збільшується і кількість спеціальностей за цією формою. Проте нестача технічного, кадрового і фінансового забезпечення стримує процес розвитку.

Поряд із класичними формами навчання (денна, заочна) дистанційна форма навчання має низку переваг, що забезпечують її затребуваність. Вступаючи на дистанційну форму навчання, абітурієнт подає Сертифікат ЗНО або складає вступні іспити. Його забезпечують необхідним навчальним матеріалом: відео-, аудіозаписами лекцій і семінарів, практичними завданнями з методичними рекомендаціями, він має доступ до електронної бібліотеки тощо, самостійно опрацьовуючи матеріал у зручний для себе час. Викладачі постійно взаємодіють зі студентом через електронну пошту, Skype, телефон [9].

Основною проблемою в епоху глобальної інформатизації стала необхідність кардинального перегляду змісту загальної та вищої освіти. Соціологи зазначають, що за останні десять років обсяг наукової інформації збільшився удвічі, що спричинило необхідність перегляду структури й змісту навчальних планів і програм. Очевидно, що необхідно значно збільшувати час навчання, створювати умови для самостійного освоєння студентами великих інформаційних обсягів. Концепція безперервної освіти потребує переосмислення фундаментальних педагогічних основ. Виникло усвідомлення того, що освітня практика, яка традиційно складалася впродовж декількох століть, відповідала вимогам і умовам лінійної стадії розвитку цивілізації, для якої характерна взаємопов'язана динаміка в розвитку соціально-гуманітарного, природничо-наукового і технічного знання, за незначної "швидкості" змін у культурі, науці, громадському виробництві [7].

У другій половині ХХ ст. ситуація кардинально змінилася: для сучасного суспільства характерне прискорення темпів приросту знань і вияв нелінійності розвитку цивілізації. Варіативна в розумінні і трактуванні громадських явищ освіта поставила під сумнів можливість єдиного, уніфікованого "шаблонного" бачення світових процесів [1]. Варіативні процеси в освіті спричинили необхідність розробки різних "траєкторій" організації процесу навчання, які базуються на принципах індивідуалізації та диференціації. Передавання в процесі навчання знання не має бути самоціллю освітнього процесу. Мабуть, екстенсивний шлях розвитку змісту освіти, пов'язаний із приростом усе нових і нових знань, вже вичерпав свої можливості. Освіта постіндустріального типу має прогнозуватися в контексті концепції соціально-економічної еволюції, в рамках якої розглядається питання взаємопов'язаності та взаємообумовленості таких складових: інформація – освіта – наука – освіта – практика. Ми вважаємо, що зв'язка "освіта – наука" виступає провідним чинником у процесі інформатизації сучасного суспільства.

Охоплюючи всі сфери громадського життя, інформатизація проектується в культурі, формує людину, спосіб її мислення, ціннісні постанови, спосіб життя і діяльності. Освітня система покликана розв'язати проблему підготовки людини до життя в умовах "соціальної інформатизації". При цьому необхідно враховувати, що інформатизація виступає основою високої динаміки соціальних змін, які відбиваються на рівні міжособистісних стосунків, функціонуванні малих і великих соціальних груп, глобальних і регіональних процесів [2].

Теорія стійкого розвитку людського суспільства передбачає перехід до таких форм соціально-виробничої діяльності, які зберігають баланс у функціонуванні системи “Людина – суспільство – природа”. Інтенсивний розвиток цивілізації, пов’язаний зі значним споживанням природних ресурсів і забрудненням довкілля, в глобальному масштабі неминуче призведе до екологічної катастрофи, руйнування біосфери, соціальних потрясінь.

У даному контексті формування інформаційного суспільства узгоджується з теорією стійкого розвитку, коли розвиток соціально-економічної сфери відбувається за рахунок знань, а не розширювального споживання природних ресурсів. Скорочення обсягу виробничих відходів сприяє розв’язанню екологічних проблем. У глобальному контексті передача сучасних технологій, відкритий доступ до світових інформаційних ресурсів дозволяють країнам, що розвиваються, долучитися до результатів технологічної цивілізації, що сприяє стійкому розвитку всього людського суспільства.

Навчити людину “контролювати” інформацію, адаптуватися до глобальних інформаційних потоків – основа функціонування освітньої системи. Для сучасної ситуації характерне експоненціальне зростання інформації, що породжує проблему вивчення можливості її сприйняття і переробки конкретною людиною [8].

В умовах зростання кількості й різноманітності інформації ускладнюється соціальна адаптація індивіда до виявів сучасної цивілізації. Саме виявлення “інформаційної обмеженості людини” є причиною пошуку менш численного й історично звичнішого кола спілкування, близького і зрозумілого, яким для людини є етнос.

Інформаційна концепція етносу дозволяє виявити особливості парадигмальної кризи української освіти. Це обумовлено необхідністю формування нових освітніх орієнтирів, що враховують різноманіття культурно-освітніх систем сучасної України, їх спрямованість, чинники й механізми розвитку, а також історичні перспективи людства.

Там, де освітня парадигма вийшла за рамки процесу навчання й почала враховувати процеси культурно-цивілізаційного розвитку, де критерії ефективності освітньої системи визначаються й описуються позасистемними параметрами, виникла необхідність пошуку нової освітньої парадигми саме у сфері філософії освіти [4].

У процесі переходу до інформаційного суспільства різні сфери людської діяльності піддаються впливу інформатизації, проте нині для успішного виконання багатьох завдань, що постійно виникають, необхідно розв’язати проблему інформатизації соціальної сфери. Серед різноманітних видів людської діяльності є особливий вид, пов’язаний із трансляцією культури, знань, національних традицій, їх раціональних, моральних аспектів у нові покоління. Це виховання й освіта в широкому сенсі. З усіх соціальних інститутів найбільше впливає на формування і становлення особистості сфера освіти. Тому саме в освіті має відбуватися формування інформаційної культури особи та її основних елементів [10].

Вважаємо, що для досягнення цілей інформатизації суспільства, підготовки особистості до розвитку в нових умовах насамперед потрібно розв’язати проблему інформатизації освіти.

Механізми державного управління

Освіта – один із вирішальних чинників, що визначають соціальну ефективність суспільства. Вища освіта формує інтелектуальний потенціал суспільства, створює його професійну еліту, забезпечує спадкоємність національного розвитку, відтворює культурні верстви населення, без яких сучасна держава не може існувати й розвиватися, не може бути цивілізованою.

Освіта становить фундаментальну основу культури суспільства. Система освіти ефективна, якщо вона інформаційно відкрита. Система освіти може виступати як стабілізатором, так і дестабілізатором суспільних процесів. Якщо система освіти якнайповніше відображає динаміку способів освоєння світу, тобто інформаційно відкрита, і підвищує ймовірність реалізації людських можливостей, тобто відкрита організаційно, то вона є стабілізуючим чинником.

Деякі українські дослідники [5; 8; 9] розглядають освіту як соціальну інформаційну технологію, пов'язану з вихованням особистості.

Державне управління інформатизацією суспільства вносить істотні зміни до навчальної діяльності, багато в чому по-новому ставить питання про суть мислення, формального і неформального співвідношення, репродуктивного (алгоритмічного) і творчого в мисленні та діяльності. Це завдання державного управління у сфері освіти стає особливо актуальним в умовах, коли найрозвиненіші країни світу вже вступають в епоху інформаційного суспільства. Отримання й розвиток знань виявляються адекватними способами задоволення потреб цього суспільства у розв'язанні однієї з найважливіших суперечностей пізнавальної діяльності в умовах НТР – суперечності між обсягом людського знання, яке експонентно зростає, і традиційними формами його набуття, засвоєння, трансляції та застосування. Отже, освіта є тим засобом розв'язання суперечності, що ставить до неї особливі вимоги з боку суспільства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, механізми державного управління впровадженням дистанційного навчання можна уявити як комплекс поглядів, ідей, спрямованих на тлумачення і пояснення освітнього процесу в системі дистанційного навчання. З формального погляду, теорія дистанційного навчання – вища найрозвиненіша форма організації узагальненого достовірного наукового знання подана як система, що описує, пояснює і передбачає функціонування певної сукупності складових об'єкта теорії, в нашому випадку – системи освіти. Структурні елементи теорії такі: предмет теорії, терміни і поняття, категорії, методи дослідження, функції, принципи тощо. Детально розроблено основні елементи теорії: понятійно-термінологічний апарат і принципи. Реалізовано деякі функції теорії, наприклад пояснювальна (у наукових і прикладних аспектах розглянуто поняття дистанційного навчання), прогностична (висунуто гіпотезу про інтеграцію всіх форм здобуття освіти в одну) тощо.

Список використаних джерел:

1. Садковий В. П. Основні економічні механізми державного регулювання входження в європейський простір сучасної вищої освіти України [Електронний ресурс] / В. П. Садковий // Державне будівництво. – 2013. – № 1. – Режим доступу : <http://kbuara.kharkov.ua>

2. Сиченко В. В. Система та механізми управління інноваційним розвитком вищої освіти в Україні / В. В. Сиченко // Економічний форум. – 2011. – № 2. – С. 34–40.
3. Степанов В. К. Про дистанційне навчання [Електронний ресурс] / Степанов В. К. – Режим доступу : <http://www.iatp.kharkov.ua/cat/sites/stepanov>
4. Ушенко Н. В. Напрями відтворення людського капіталу та їх вплив на економічний розвиток країни / Н. В. Ушенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 9 (88). – С. 151–157.
5. Анисимов А. М. Работа в системе дистанционного обучения MOODLE : учеб. пособие / Анисимов А. М. – 2-е изд., испр. и дополн. – Х. : ХНАГХ, 2009. – С. 15–26.
6. Долбій О. В. Вплив освіти на розвиток людського потенціалу / О. В. Долбій // Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи : зб. матеріалів V студ. наук.-практ. конф., 22 квітня 2010 р. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2010. – С. 45–48.
7. Кравченко Н. А. Система дистанционного обучения как один из факторов повышения уровня конкурентоспособности государства / Н. А. Кравченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия “Экономика”. – 2007. – Том 20 (59). – № 1. – С. 90–95.
8. Левчук В. Г. Работа Центра электронного обучения Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина в контексте Положения о дистанционном обучении МОНУ / В. Г. Левчук // Проблемы сучасної освіти : збірник науково-методичних праць : у 2 ч. – 2014. – Вип. 5. – С. 34–41.
9. Лимачко Е. Е. Человеческий капитал в современной экономике – некоторые теоретические аспекты [Электронный ресурс] / Лимачко Е. Е. – Режим доступа : <http://econom.nsc.ru/ieie/smu/conference/articles>
10. Прушківська Е. В. Людський капітал: проблеми та перспективи / Е. В. Прушківська, А. В. Переверзева // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. ст. “Економічні науки”. – 2009. – № 1 (4). – С. 155–160.

УДК 37.014.55:378:001.895

В. С. Лагутін, ад’юнкт Навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України

ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

На сучасному етапі динамічний розвиток ринкової економіки в Україні неможливий без створення державного механізму підтримки і стимулювання інноваційної діяльності в науково-технічній сфері вищих навчальних закладів. Нині саме науково-технічні інновації навчальних закладів визначають рівень конкуренто-

© В. С. Лагутін, 2017